

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни

“ПОРІВНЯЛЬНА ЛЕКСИКОЛОГІЯ
(НІМЕЦЬКА ТА УКРАЇНСЬКА/РОСІЙСЬКА МОВИ)”

(для бакалаврів філологічних спеціальностей)

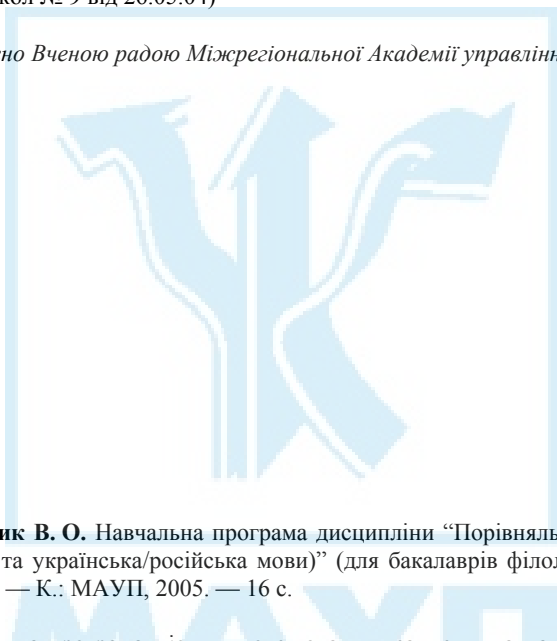
МАУП

Київ 2005

Підготовлено кандидатом філологічних наук, доцентом *В. О. Олійником*

Затверджено на засіданні кафедри теорії та практики перекладу МАУП
(протокол № 9 від 26.05.04)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Олійник В. О. Навчальна програма дисципліни “Порівняльна лексикологія (німецька та українська/російська мови)” (для бакалаврів філологічних спеціальностей). — К.: МАУП, 2005. — 16 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, програмний матеріал до вивчення дисципліни “Порівняльна лексикологія (німецька та українська/російська мови)”, вимоги до самостійної роботи студентів, форми поточного та підсумкового контролю, вимоги до іспиту, питання для самоконтролю, теми контрольних робіт, а також список рекомендованої літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП),
2005

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Пропонована навчальна програма з курсу порівняльної лексикології німецької та української/російської мов складена згідно з навчальним планом і передбачає вивчення проблем лексикології з урахуванням здобутків сучасної порівняльної лексикології.

Об'єктом вивчення навчального курсу порівняльної лексикології є слово як основна одиниця мови та її фразеологічний фонд.

Основна увага при вивченні цього курсу приділяється розкриттю закономірностей розвитку лексики та фразеології в сучасній німецькій мові та порівнянню з українською/російською мовою.

Вивчення курсу лексикології відбувається на лекціях і семінарських заняттях. Навички самостійної роботи студенти набувають під час опрацювання окремих розділів курсу, а також при розробці лексикологічних проблем у курсових та дипломних роботах і в наукових студентських гуртках.

Основні проблеми курсу виносяться на лекції та семінарські заняття німецькою мовою.

У процесі підготовки програми курсу використано актуальні праці в галузі німецької філології, а також відомі лексикографічні джерела вітчизняних і зарубіжних авторів.

Мета курсу “Порівняльна лексикологія” — сформувати у студентів-перекладачів глибоке наукове розуміння теоретичних основ порівняльної лексикології на рівні сучасного розвитку лінгвістичної науки.

Основні завдання:

- підвищити рівень підготовки студентів-перекладачів з теорії німецької мови;
- сприяти глибокому науковому розумінню теоретичних основ сучасної порівняльної лексикології;
- навчити студентів порівнювати лексичні явища в німецькій та українській/російській мовах;
- сприяти розвитку у студентів умінь та навичок користування різними видами німецько-українських/російських та українсько/російсько-німецьких словників.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
вивчення дисципліни
“ПОРІВНЯЛЬНА ЛЕКСИКОЛОГІЯ
(НІМЕЦЬКА ТА УКРАЇНСЬКА/РОСІЙСЬКА МОВИ)”

№ пор.	Назва теми
1	Лексикологія як самостійна лінгвістична дисципліна
2	Слово та його значення. Закономірності семантики в німецькій та українській/російській мовах
3	Морфологічна структура слова в німецькій та українській/російській мовах
4	Класифікація лексики за семантикою
5	Лексика німецької та української/російської мов у функціональному аспекті
6	Територіальна диференціація словникового складу німецької мови
7	Словотвір в німецькій мові у порівнянні з українською/російською
8	Зміна значень слів як один із шляхів збагачення словникового складу
9	Неологізми та архаїзми в німецькій та українській/російській мовах
10	Іншомовні запозичення як шлях розвитку словникового складу в німецькій та українській/російській мовах
11	Німецька фразеологія та її особливості у порівнянні з українською/російською
12	Лексикографія

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
до вивчення дисципліни
“ПОРІВНЯЛЬНА ЛЕКСИКОЛОГІЯ
(НІМЕЦЬКА ТА УКРАЇНСЬКА/РОСІЙСЬКА МОВИ)”

Практичні заняття

Тема 1. Лексикологія як самостійна лінгвістична дисципліна

Мета: показати місце лексикології серед інших лінгвістичних дисциплін.

Питання для обговорення

1. Предмет лексикології як самостійної лінгвістичної дисципліни, її місце серед інших лінгвістичних дисциплін.
2. Загальна та окрема лексикологія. Лексикологія історична та сучасна.
3. Основні напрями та методи сучасних лексикологічних досліджень.
4. Поняття семантичної системи мови та методи її дослідження.
5. Основні проблеми навчального курсу порівняльної лексикології.

Література: а) основна [1–3; 15];
б) додаткова [8; 13; 16; 26]

Тема 2. Слово та його значення. Закономірності семантики в німецькій та українській/російській мовах

Мета: ознайомити студентів із закономірностями семантики в німецькій та українській/російській мовах.

Питання для обговорення

1. Слово як основна одиниця словникового складу та предмет вивчення лексикології.
2. Визначення слова у сучасній лінгвістиці. Основні ознаки слова в німецькій та українській/російській мовах.
3. Слово та його значення. Лексичне значення слова та його типи. Внутрішня форма слова.
4. Багатозначність як явище типове в німецькій та українській/російській мовах та шляхи її розвитку.

Література: а) основна [1–3; 15];
б) додаткова [11; 13; 20; 26]

Тема 3. Морфологічна структура слова в німецькій та українській/російській мовах

Мета: вивчити та дослідити морфологічну структуру слова в німецькій та українській/російській мовах.

Питання для обговорення

1. Поняття морфеми.
2. Морфологічний аналіз слова.
3. Типи морфем: корінь, префікс, суфікс, флексія.
4. Аломорфи.
5. Фонетичні і морфологічні варіанти слова.

Література: а) основна [2; 3; 15];
б) додаткова [10; 14; 18; 26]

Тема 4. Класифікація лексики за семантикою

Мета: ознайомити студентів із класифікацією лексики за семантикою.

Питання для обговорення

1. Різні види семантичних відносин слів та груп слів.
2. Синоніми. Типи синонімів.
3. Антоніми. Типи антонімів.
4. Омоніми. Типи омонімів.
5. Пароніми, їх функціонування.
6. Теорія семантичних полів.

Література: а) основна [1–3; 9; 12; 21];
б) додаткова [11; 20; 26]

Тема 5. Лексика німецької та української/російської мов у функціональному аспекті

Мета: розглянути та дослідити лексику німецької та української/російської мов у функціональному аспекті.

Питання для обговорення

1. Соціальна та професійна диференціація словникового складу німецької та української/російської мов, диференціація за сферами вжитку.
2. Офіційний та розмовний стилі.

3. Загальноживана та соціально-забарвлена лексика.
4. Професійна лексика та науково-технічна термінологія.
5. Сленг. Жаргони та їх підгрупи.

Література: а) основна [2–5];
б) додаткова [22–24; 26]

Тема 6. Територіальна диференціація словникового складу німецької мови

Мета: ознайомити студентів з територіальною диференціацією словникового складу німецької мови.

Питання для обговорення

1. Формування німецької мови разом з утворенням німецької народності.
2. Концентрація місцевих діалектів у єдину німецьку мову.
3. Розвиток національної мови.
4. Національна літературна мова і територіальні діалекти Німеччини.
5. Національні варіанти літературної німецької мови.
6. Особливості діалектної лексики.
7. Вплив діалектів на розвиток словникового складу німецької літературної мови.
8. Територіальна диференціація німецької мови у порівнянні з українською/російською.

Література: а) основна [2; 3; 6; 7; 15];
б) додаткова [4; 5; 8; 13]

Тема 7. Словотвір у німецькій мові у порівнянні з українською/російською

Мета: розглянути та дослідити словотвір у німецькій мові у порівнянні з українською/російською.

Питання для обговорення

1. Шляхи розвитку та збагачення словникового складу в німецькій та українській/російській мовах: словотворення, зміна значення слів, запозичення.
2. Словотвір та його відношення до граматики та лексикології.
3. Словоскладання як найпродуктивніший спосіб словотворення в німецькій мові.

4. Слововивід та його види: афіксальний слововивід (суфіксація й префіксація) та безафіксний слововивід. Проблема “напів-афіксів”.
Література: а) основна [2; 3; 10; 14; 15; 18–20];
б) додаткова [8; 10; 26]

Тема 8. Зміна значень слів як один із шляхів збагачення словникового складу

Мета: розглянути та дослідити зміну значень слів як один із шляхів збагачення словникового складу.

Питання для обговорення

1. Причини зміни значень слів; екстралінгвістичні та лінгвістичні.
2. Лексико-стилістичний аналіз тексту.
3. Денотативне та конотативне значення слів.
4. Епітети.
5. Метафори. Види метафор.
6. Метонімія.
7. Гіпербола.
8. Порівняння.
9. Шляхи розвитку нових значень в словах.

Література: а) основна [2; 3; 15; 22; 24];
б) додаткова [20; 23; 26]

Тема 9. Неологізми та архаїзми в німецькій та українській/російській мовах

Мета: розглянути та дослідити неологізми та архаїзми в німецькій та українській/російській мовах.

Питання для обговорення

1. Нове та старе у словниковому складі німецької та української/російської мов.
2. Архаїзми та неологізми, причини їх виникнення.
3. Основні групи архаїзмів: загальні, індивідуальні, лексичні, стилістичні.

Література: а) основна [2; 3; 15; 16];
б) додаткова [8; 13; 17; 20; 26]

Тема 10. Іншомовні запозичення як шлях розвитку словникового складу в німецькій та українській/російській мовах

Мета: проаналізувати іншомовні запозичення як шлях розвитку словникового складу в німецькій та українській/російській мовах.

Питання для обговорення

1. Причини іншомовних запозичень: екстралінгвістичні та лінгвістичні.
2. Шари іншомовних запозичень в німецькій мові: кельтські, латинські, французькі, англійські, слов'янські тощо. Запозичення в українській/російській мові.
3. Класифікація іншомовних запозичень у сучасній лінгвістичній літературі.

Література: а) основна [2; 3; 8; 13; 15];
б) додаткова [5; 16; 24]

Тема 11. Німецька фразеологія та її особливості у порівнянні з українською/російською

Мета: розглянути та проаналізувати німецьку фразеологію у порівнянні з українською/російською.

Питання для обговорення

1. Фразеологія як частина лексикології.
2. Критерії визначення фразеологічних одиниць у німецькій та українській/російській мовах.
3. Проблема класифікації фразеологічних одиниць у сучасній лінгвістичній літературі.
4. Стійкі сполучення нефразеологічного типу: 1) лексичні єдності; 2) фразеологізовані утворення; 3) модельовані (типові) утворення: аналітичні конструкції, типові граматико-стилістичні конструкції.
5. Семантичні особливості німецьких фразеологічних одиниць: фразеологічна полісемія, синонімія та антонімія; їх можлива омонімічність з вільними словосполученнями.

Література: а) основна [2; 3; 15; 17];
б) додаткова [20; 25; 26]

Тема 12. Лексикографія

Мета: ознайомити студентів з основними лексикографічними поняттями.

Питання для обговорення

1. Лексикографія як один з розділів лексикології, її завдання.
2. Класифікація словників німецької та української/російської мов за основними ознаками: історичні та сучасні, повні та неповні, загальні та спеціальні, одномовні, двомовні та багатомовні.
3. Основні види лінгвістичних словників:
 - а) словники, що містять відомості про походження слова та історію розвитку його семантики: етимологічні та історичні;
 - б) словники, що розкривають значення слова та його вживання в сучасній мові: тлумачні, перекладні, термінологічні, стилістичні, фразеологічні, синонімічні, діалектологічні, тематичні, іншомовних слів тощо;
 - в) словники, що дають відомості про звукову структуру та написання слів: фонетичні та орфографічні;
 - г) словники, що розкривають поняття: енциклопедичні та ілюстративні.
4. Характеристика найважливіших словників.

Література: а) основна [3; 15];
б) додаткова [2]

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Вагомою складовою фундаментальної підготовки студентів є активне запровадження в систему академічної освіти самостійної теоретичної і практичної роботи студентів, методичних рекомендацій до написання наукових рефератів, курсових, дипломних і магістерських робіт, а також бібліографічних покажчиків наукової, науково-методичної і художньої літератури.

Самостійна робота передбачає:

- попередню підготовку до практичних занять;
- виконання ситуативних завдань і вправ у позааудиторний час;
- підготовку до обговорення окремих питань;
- підготовку доповідей та рефератів німецькою мовою;
- самостійне вивчення окремих питань тем курсу;
- огляд рекомендованої літератури німецькою мовою.

ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Методи і форми поточного контролю індивідуальні. Поточний контроль здійснюється у процесі бесіди, дискусії, у вигляді тестів, індивідуальних та фронтальних опитувань.

Аналіз знань та вмінь студентів здійснюється після проведення поточного, рубіжного та підсумкового контролю. Співвідношення показників усіх видів контролю дає змогу скоригувати методи і форми навчальної роботи, вжити відповідних заходів щодо оптимізації навчального процесу.

Поточний контроль знань здійснюється щомісяця шляхом тестування за вивченими темами курсу. Підсумковий контроль знань — наприкінці семестру за умови наявності позитивних оцінок поточного контролю шляхом проведення іспиту.

Екзаменаційний білет складається з двох теоретичних питань з різних розділів матеріалу, що вивчається, і одного практичного завдання і передбачає:

- лексико-стилістичний аналіз тексту з точки зору функціонування або походження;
- аналіз експресивного потенціалу слів: метафори, епітети, метонімія, гіпербола;
- або підбір синонімів, антонімів та їх переклад;
- аналіз та переклад фразеологічних одиниць;
- морфемний аналіз слова (розбір слова за складом).

ВИМОГИ ДО ІСПИТУ

Мета іспиту — перевірити набуті знання з дисципліни, вміння визначити комунікативно-стильовий статус тексту, прокоментувати його лексико-граматичні особливості та засоби їх відтворення у перекладі, пояснити стратегію перекладацького рішення у різножанрових текстах.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Предмет лексикології як самостійної лінгвістичної дисципліни, її місце серед інших лінгвістичних дисциплін.
2. Загальна та окрема лексикологія. Лексикологія історична та сучасна.
3. Основні напрями та методи сучасних лексикологічних досліджень.
4. Поняття семантичної системи мови та методи її дослідження.

5. Основні проблеми навчального курсу порівняльної лексикології.
6. Слово як основна одиниця словникового складу та предмет вивчення лексикології.
7. Визначення слова у сучасній лінгвістиці. Основні ознаки слова в німецькій та українській/російській мовах.
8. Слово та його значення. Лексичне значення слова та його типи. Внутрішня форма слова.
9. Багатозначність як явище типове в німецькій та українській/російській мовах та шляхи її розвитку.
10. Поняття морфеми.
11. Морфологічний аналіз слова.
12. Типи морфем: корінь, префікс, суфікс, флексія.
13. Аломорфи.
14. Фонетичні і морфологічні варіанти слова.
15. Різні види семантичних відносин слів і груп слів.
16. Синоніми. Типи синонімів.
17. Антоніми. Типи антонімів.
18. Омоніми. Типи омонімів.
19. Пароніми, їх функціонування.
20. Теорія семантичних полів.
21. Соціальна та професійна диференціація словникового складу німецької та української/російської мов, диференціація за сферами вжитку.
22. Офіційний і розмовний стилі.
23. Загальнонавчана та соціально-забарвлена лексика.
24. Професійна лексика та науково-технічна термінологія.
25. Лексико-стилістичний аналіз тексту.
26. Сленг. Жаргони та їх підгрупи.
27. Денотативне та конотативне значення слів.
28. Шляхи розвитку та збагачення словникового складу в німецькій та українській/російській мовах: словотворення, зміна значення слів, запозичення.
29. Словотвір та його відношення до граматики та лексикології.
30. Словоскладання як найпродуктивніший спосіб словотворення в німецькій мові.
31. Слововивід та його види: афіксальний слововивід (суфіксація й префіксація) та безафіксний слововивід. Проблема “напівафіксів”.
32. Причини зміни значень слів: екстралінгвістичні та лінгвістичні.
33. Лексико-стилістичний аналіз тексту.

34. Денотативне та конотативне значення слів.
35. Епітети.
36. Метафора. Види метафор.
37. Метонімія.
38. Гіпербола.
39. Порівняння.
40. Шляхи розвитку нових значень в словах.
41. Нове та старе у словниковому складі німецької та української/російської мов.
42. Архаїзми та неологізми, причини їх виникнення.
43. Основні групи архаїзмів: загальні, індивідуальні, лексичні, стилістичні.
44. Причини іншомовних запозичень: екстралінгвістичні та лінгвістичні.
45. Шари іншомовних запозичень в німецькій мові: кельтські, латинські, французькі, англійські, слов'янські тощо. Запозичення в українській/російській мові.
46. Класифікація іншомовних запозичень у сучасній лінгвістичній літературі.
47. Фразаєологія як частина лексикології.
48. Критерії визначення фразеологічних одиниць в німецькій та українській/російській мовах.
49. Проблема класифікації фразеологічних одиниць у сучасній лінгвістичній літературі.
50. Стійкі сполучення нефразеологічного типу.
51. Семантичні особливості німецьких фразеологічних одиниць: фразеологічна полісемія, синонімія та антонімія.
52. Лексикографія як один з розділів лексикології та її завдання.
53. Класифікація словників німецької та української/російської мов за основними ознаками: історичні та сучасні словники, повні та неповні словники, загальні та спеціальні словники, одномовні, двомовні та багатомовні словники.
54. Основні види лінгвістичних словників.
55. Словники, що містять відомості про походження слова та історію розвитку його семантики: етимологічні та історичні;
56. Словники, що розкривають значення слова та його вживання в сучасній мові: глумачні, перекладні, термінологічні, стилістичні, фразеологічні, синонімічні, діалектологічні, тематичні, іншомовних слів тощо;

57. Словники, що дають відомості про звукову структуру та написання слів: фонетичні та орфографічні;
58. Словники, що розкривають поняття: енциклопедичні та ілюстративні.
59. Характеристика найважливіших словників.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Місце лексикології серед інших лінгвістичних дисциплін.
2. Основні напрями та методи сучасних лексикологічних досліджень.
3. Лексичне значення слова та його типи.
4. Морфологічна структура слова в німецькій та українській/російській мовах.
5. Семантична класифікація слів.
6. Функціональний аспект лексики німецької та української/російської мов.
7. Територіальна диференціація німецької мови у порівнянні з українською/російською.
8. Шляхи розвитку та збагачення словникового складу в німецькій та українській/російській мовах.
9. Нове та старе у словниковому складі німецької та української/російської мов.
10. Класифікація іншомовних запозичень.
11. Проблема класифікації фразеологічних одиниць
12. Лексикографія як один з розділів лексикології та її завдання.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Виноградов В. В.* Основные типы лексических значений слова // ВЯ. — 1953. — № 5.
2. *Гак В. Г.* Сопоставительная лексикология. — М.: Высш. шк. 1977.
3. *Городникова М. Д., Розен Е. В.* Лексикология современного немецкого языка. — М., 1967.
4. *Девкин В. Д.* Особенности немецкой разговорной речи. — М., 1965.
5. *Девкин В. Д.* Немецкая разговорная лексика. — М., 1973.
6. *Домашнев А. И.* Очерк современного немецкого языка в Австрии. — М., 1970.
7. *Домашнев А. И.* Национально-региональная вариативность немецкого литературного языка и австрийский национальный вариант современного литературного языка. — Л., 1970.

8. *Жирмунский В. М.* История немецкого языка. — М., 1965.
9. *Завьялова В. М.* Антонимы. — М., 1969.
10. *Кудрякова Е. С.* Что такое словообразование. — М.: Наука, 1965.
11. *Кузнецова А. И.* Понятие семантической системы языка и методы ее исследования. — М., 1963.
12. *Рахманов И. В.* Синонимы немецкого языка. — М., 1971.
13. *Розен Е. В.* Новое в лексике немецкого языка. — М., 1971.
14. *Степанова М. Д.* Словообразование современного немецкого языка. — М., 1953.
15. *Степанова М. Д., Чернышева И. И.* Лексикология современного немецкого языка. — М., 1962.
16. *Степанова М. Д.* Методы синхронного анализа лексики. — М., 1968.
17. *Чернышева И. И.* Фразеология современного немецкого языка. — М., 1970.
18. *Fleischer, W.* Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. — Leipzig, 1969.
19. *Henzen, W.* Deutsche Wortbildung, 1969.
20. *Iskos, A., Lenkova, A.* Lesestoffe zur deutschen Lexikologie. — Leningrad, 1975.
21. *Minina, N.* Semantische Felder. — М., 1973.
22. *Riesel, E.* Stilistik der deutschen Sprache. — М., 1963.
23. *Riesel, E.* Der Stil der deutschen Alltagsrede. — М., 1964.
24. *Riesel, E. Schendels, E.* Deutsche Stilistik. — Berlin, 1975.
25. *Schischkina, I., Finkelstein, R.* Geflügelte Worte. — Leningrad, 1972.
26. *Schmidt, W.* Deutsche Sprachkunde, 1965.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Навчально-тематичний план вивчення дисципліни “Порівняльна лексикологія (німецька та українська/російська мови)”	4
Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Порівняльна лексикологія (німецька та українська/російська мови)”	5
Самостійна робота студентів.....	10
Форми поточного та підсумкового контролю	11
Вимоги до іспиту.....	11
Питання для самоконтролю.....	11
Теми контрольних робіт	14
Список рекомендованої літератури.....	14

Відповідальний за випуск
Редактор
Комп’ютерне верстання

*Н. Г. Потапенко
Є. В. Оратовська
Т. Г. Замура*

Зам. № ВКЦ-2047

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП